

veel arbeiders (ook wel daggelders genoemd) zich geen horloge konden veroorloven, zorgde de herenboer ervoor dat men wist dat het twaalf uur (schoftijd) was. Dat deed hij door een fluitje aan de bedrijfsleider of voorman ter beschikking te stellen. Die had wel een horloge en om precies twaalf uur blies hij op het fluitje. Hiermee riep hij de werkers op naar de boerderij te komen om hun brood op te eten. Soms was er nog tijd voor een dutje, want de schoftijd duurde meestal een uur.

A. de Visser

Geraadpleegde literatuur

- B.J.H. de Graaff, *'Het best bewaarde geheim van Vlissingen.'* Herv. Gem. Ritthem, 2002.
- B.J. de Meij, *'De burgerlijke en de kerkelijke geschiedenis van Ritthem, Welzinge en Nieuw Erve'*, 1958.
- G. Spijkerboer, *'Scheldegotiek, een zoektocht door Zeeland'*, 2001.
- Karel van der Straeten, *'Distelbloemen'. Ons Zeeland 1925.*
- C. van Winkelen, *'Ritthem in oude ansichten', deel 1 en 2, 1976.*

Wim en Wil

Herinneringen aan het kunstenaarsethpaar Abeleven-Labberton

De reden voor dit artikel is onder andere gelegen in een oproep van Frans van den Driest in *De Wete* van januari 2004 om informatie over een paneeltje met de wapens van onder andere negentien Walcherse gemeenten (p. 35-36). Aangezien *De Wete* er niet meer op terugkwam, neem ik aan dat Van den Driests oproep weinig heeft opgeleverd.

Het viel me de afgelopen jaren al vaker op dat werk van het echtpaar Abeleven zo weinig voorkomt in Zeeuwse tentoonstellingen. In de zomer van 2003, tijdens een bezoek aan de Schotse Huizen waar een tentoonstelling plaatsvond met werk van kunstenaars die hun weg naar Veere vonden, trof ik bijvoorbeeld slechts één werk

van Wim Abeleven aan. In datzelfde jaar was maar één prachtige poster van de hand van Wim Abeleven te zien op een tentoonstelling in De Drukkery in Middelburg. De agenda van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen bevat ook maar zelden afbeeldingen van zijn werk.

Weinig gegevens

Met Joost Bakker van galerie De Vier Gemeten in Middelburg, samensteller van de in Veere tentoongestelde collectie, had ik destijds een plezierig gesprek, maar het bleek dat ook hij helaas over weinig informatie beschikte. Ik besloot toen te proberen meer gegevens boven water te krijgen

Het statige, witte Huize Abeele waar de Abelevens woonden en werkten van 1930 tot 1940.

De Wete jaargang 35 nummer 1 (januari 2006) / Heemkundige Kring Walcheren (www.hkwalcheren.nl)

over met name de periode 1930-1950 en die samen met mijn eigen herinneringen op papier te zetten. Jammer genoeg is er – behalve over de Veerse periode, dus na 1950 – weinig informatie over het werk van Wim en Wil Abeleven-Labberton bewaard gebleven.

Zo zijn ook in de *Encyclopedie van Zeeland* slechts heel summere gegevens te vinden over dit artistieke echtpaar.

Wil (Willemine) Abeleven-Labberton (in de encyclopedie ten onrechte Mien genoemd – Mien Labberton was de naam van haar moeder) was schrijfster en dichteres. Wim Abeleven was aanvankelijk sierkunstenaar, graficus-tekenaar, later organisator van openluchtspelen. Wat Carel Briels voor ‘Holland’ was, was Wim Abeleven na de Tweede Wereldoorlog voor Zeeland.

De Abelevens waren van 1930 tot 1947 – het jaar waarin wij Zeeland verlieten – huisvrienden van mijn ouders en aangezien zowel mijn moeder als Wim Abeleven in 1903 in Kampen waren geboren, vermoed ik dat zij elkaar al in hun jeugd goed hebben gekend. Toen mijn ouders in 1931 trouwden en zich in Zeeland vestigden, waren de Abelevens net begonnen aan hun Zeeuwse leven in Huize Abeele (‘het witte huis’) aan de Oude Vlissingeweg in de buurtschap Groot Abeele.

Speculatie

Het werkstuk dat Frans van den Driest in zijn bezit heeft en dat dateert uit 1931, moet dus een van de eerste producten zijn die Wim Abeleven in Huize Abeele maakte. Waarvóór hij het maakte weet ik niet, al vermoed ik wel iets. Maar daar kom ik nog op terug. Wél beschik ik (zie afbeelding) over een soortgelijk – veel kleiner – paneel met drie wapens: die van Arnhem en Kam-

De wapens van Arnhem, Nieuw- en Sint Joosland en Kampen. Een huwelijkscadeau?

pen (de geboorteplaatsen van mijn ouders) en dat van Nieuw- en Sint Joosland (hun toenmalige woonplaats). Aannemelijk is dan ook dat Wim Abeleven dit paneeltje maakte ter gelegenheid van het huwelijk van mijn ouders en dat dit eveneens uit 1931 stamt.

Hij vervaardigde in die tijd meer van dergelijke werkstukken. Zo maakte de *Middelburgsche Courant* op 10 september 1932 melding van een “fraai op triplex gebrandschilderde vaandel, vervaardigd door Wim Abeleven, dat het bestuur der Vereeniging Handelsbelang door de leden is aangeboden”. Ik kan me dan ook voorstellen dat het paneel van Frans van den Driest, waarop naast de gemeentewapens vooral de wapens van de Polder Walcheren en de provincie Zeeland prominent staan afgebeeld, bedoeld is geweest voor een of ander provinciaal hoogtepunt in die tijd (1930-1931). Maar welk? Het blijft speculeren.

Krantenknipsels

In het Zeeuws Documentatiecentrum bevindt zich een map met een aantal (kopieën van) krantenknipsels. Een ervan is een reportage van Leo van Breen, getiteld *Bij een Zeeuwschen Sierkunstenaar*, waarin we lezen: “In Zeeland wonen niet veel sierkunstenaars. De eenige bekende is de heer W. Abeleven, die zijn tenten in

Abeele heeft opgeslagen en daar een mooie showroom heeft. Abeleven legt zich vooral toe op het de laatste jaren zoo populair geworden brandwerk, waarvan hij heel mooie dingen maakt. Momenteel is zijn voornaamste werk het in gebrand hout uitbeelden van sprookjes voor de scholen.” Op de foto’s die het artikel illustreren is

ten zijner vaardige vingers, kunstigen geest en ook wel geestige kunst, ten toon ziet gesteld.” Dit zeer lovende artikel handelt verder over de gebruikte techniek van het brandschilderen, die is “dermate verfijnd, dat men zou kunnen gaan spreken van een ‘gloeijende naald ets in hout’. Wonderlijk mooie effecten zijn aldus bereikt –

In 1950 kwam het echtpaar Abeleven in Veere wonen en werken in De Gulden Garnale, naast het stadhuis.

óók het paneel dat Frans van den Driest nu in zijn bezit heeft, te zien.

“Wonderlijk mooie effecten...”

Een artikel in de *Middelburgsche Courant* van 3 juli 1931 geeft over Huize Abeele meer concrete informatie: “Hier woont en werkt Abeleven en morgen opent hij hier zijn showroom – ‘kijkkamer’ is het Nederlandsche ervoor – waarin men de produc-

De haven van Veere (in restaurant In Den Walcherschen Dolphyn te Domburg).

Onder: Het achtste tafereel van het kerstverhaal als “nieuw leermiddel”. In de loop der jaren zijn de kleuren alleen maar mooier geworden.

misschien kan het nog mooier worden, als de elektrische stroom waar de Abeele smartend op wacht, er eens komt, om het werktuig van de brandschilderaar fijn-regelbaar te verhitten.”

“Aanschouwelijk bijbelonderricht”

Naast sprookjes verbeeldde Wim Abeleven met zijn figuurzaagwerk in die tijd ook op prachtige wijze het kerstverhaal. Hij deed dat voor de toenmalige Nederlandse Vereniging van Vrijzinnige Zondagscholen. Dit “Nieuwe leermiddel voor aanschouwelijk bijbelonderricht” bestond uit een doos met daarin twee achtergrondpanelen, die een glooiend woestijnlandschap verbeelden, met een groot aantal gebrandschilderde, fraai ingekleurde figuren waarmee in een negental taferelen het kerstverhaal verteld kon worden.

Daarnaast was Abeleven actief als illustrator en verzorgde hij op kunstzinnige wijze de aankleding van interieurs. Een fraai voorbeeld van dat laatste was jarenlang te

vinden in het restaurant In den Walcheren Dolphyn te Domburg, waar Wim Abeleven ooit veel wanddecoraties maakte. Slechts één paneeltje met wat toen nog de vissershaven van Veere was, is hiervan overgebleven. Het was jhr. Leonard den Beer Poortugaal, de zoon van de vroegere burgemeester van Veere, die me verleden

De voorkant van het boek ‘Veere voor den prins’ (1966), een coproductie van het echtpaar Abeleven-Labberton. Wil schreef de tekst, Wim maakte de illustraties.

jaar daarop attent maakte. Zelf bezit hij ook nog een dergelijk gefiguurzaagd tableau en een enorme hoeveelheid documentatie. Ook over de Abelevens, maar nagenoeg alleen betrekking hebbend op hun Veerse jaren, na 1950 dus.

In de periode vóór 1940 is Wim Abeleven verantwoordelijk geweest voor omvangrijke wanddecoraties voor de Koninklijke Marine in Vlissingen, maar ook daarover heb ik geen details kunnen vinden.

Zeeland vocht door

Er is dus niet veel informatie te vinden omtrent de Abelevens. Zoeken op internet (Google) leverde een aantal hits op, maar de meeste hebben betrekking op slechts één boek: *Zeeland vocht door*, geschreven door Wil Abeleven-Labberton en geïllustreerd door Wim Abeleven. Het is gedaateerd 1942 toen de Abelevens hun dierbare plekje in Huize Abeele hadden verlaten (gedwongen wegens oorlogsdreiging, het lag namelijk dicht bij het vliegveld Souburg, slechts door het Kanaal door Walcheren daarvan gescheiden) en zich op Zuid-Beveland in Landlust te Heinkenszand hadden gevestigd. Ook het voorwoord bij dit boekje, van de hand van mr. M.W.G. van der Veur (gemeentesecretaris van Middelburg), draagt het jaartal 1942. Maar op de laatste pagina staat een gedicht – in vijf vierregelige coupletten – dat vanaf 1939 tot en met 1945 de oorlogsgeschiedenis van Walcheren schetst. Zou het manuscript tot het bevrijdingsjaar 1945 op de plank zijn blijven liggen omdat – mede gezien enkele nogal anti-Duitse uitlatingen – eerdere uitgave niet verantwoord was? In mijn exemplaar van *Zeeland vocht door* schrijft Wil Abeleven-Labberton (“tante Bob” voor mijn zusje en mij) een persoonlijk woord en daarbij de datum mei 1946. Op de eerste pagina’s van dit boekje is het een en ander te vinden over hoe de Abelevens leefden en welk werk zij deden. In een ander, eerder verschenen boek van Wil Abeleven-Labberton, *Van Sneeuw en Lagunen* genaamd, lezen we dat Wim Abeleven als autodidact in de sierkunst terecht kwam. Tot zijn huwelijk voer hij bij de Nederlandse koopvaardij en zijn teken-talent openbaarde zich pas laat. Hij was bovendien een voortreffelijk pianist!

Wie kan helpen?

Een complete biografie samenstellen lijkt me een te zware opgave maar het moet toch mogelijk zijn om van een kunstenaarstechnische naarsechtpaar dat tientallen jaren op Walcheren woonde en werkte, een uitgebreid verhaal op papier te zetten dan de huidige (ten dele onjuiste) regels in de *Encyclopedie van Zeeland*? Ik zou mij hier graag verder in verdiepen, maar helaas kan ik nergens gedetailleerde informatie vinden over de periode tussen hun aankomst in Abeele (1930) en hun verhuizing naar Veere (1950). Van de jaren dat ze in Veere woonden en werkten is nog wel redelijk veel informatie te vinden.² Dat zijn de jaren van bijvoorbeeld de grote openluchtspelen en van het werk van Wim Abeleven als bestuurslid en (mede-?)oprichter van de Vereniging Vrienden van Veere. Zijn er misschien lezers van *De Wete* die het echtpaar hebben gekend in die periode? Het zou me veel plezier doen wanneer ze dat de redactie van *De Wete* zouden laten weten!

Ernst Braat

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door de auteur.

Noten

1. *Van Sneeuw en Lagunen*, 157 pagina's, geïllustreerd door Wim Abeleven, uitg. L.J.C. Boucher, 's-Gravenhage 1940.
2. *Tijdens de brand op 10 november 1980 van het woonhuis van de Abelevens – het naast het stadhuis van Veere gelegen huis De Gulden Garnaele – is helaas heel veel materiaal verloren gegaan.*